
**Üstün Zekâlı ve Yetenekli
Öğrencilerin de Bulunduğu
Sınıflarda Bibliyoterapi Kullanımı:
Model Önerisi**

**The Use of Bibliotherapy in
Classrooms for Gifted Students: A
Bibliotherapy Model**

Marilena Z. Leana-Taşçılar¹

Öz

Bibliyoterapi, okumayı seven öğrencileri edebiyatla bir araya getirerek kendi iç dünyalarını anlama ve irdeleme konusunda uygulanabilecek bir tekniktir. Özellikle, üstün zekâlı öğrencilerin kişilik özelliklerini, diğer çocuklardan farklı olan yönlerini anlayabilmek ve karşılaştıkları sorunlara kendilerini kitap kahramanlarıyla özdeşleştirerek, çözüm önerileri oluşturabilmek için kullanılabileceği düşünülmektedir. Bununla birlikte yaygın kanı, bibliyoterapi tekniğinin daha çok psikologlar ya da psikolojik danışmanlar tarafından uygulanabileceği yönündedir. Bu makalenin amacı, bibliyoterapinin sınıf ortamında öğretmenler tarafından da kullanılabileceği görüşünü savunmak ve buna ilişkin ilkeleri ve uygulamaları öne çıkarmaktır. Bu bağlamda, üstün zekâlı öğrencilerin de bulunduğu sınıflarda bibliyoterapi uygulamaları için bir model önerisi sunulmuş ve bir uygulama örneği verilmiştir.

Anahtar Sözcükler: bibliyoterapi, üstün zekâlı ve yetenekli öğrenciler, kitap seçim kriterleri

Abstract

Bibliotherapy is a technique that can be used with students who like reading and want to understand their inner self. Especially it can be used with gifted students to help them understand their personality characteristics and their differences from other students, and to provide them with scenarios to make empathy with main characters of stories and find solutions to their problems in stories. Unfortunately the prevailing idea about bibliotherapy is that only psychologists and psychological counselors can use it as a therapeutic tool. The aim of this paper is to defend that teachers also can use bibliotherapy in classrooms and to provide ideas and guidelines about how bibliotherapy can be used in the classroom. Based on an extensive literature review, a model bibliotherapy was proposed. The implementation of the model is illustrated. Also the encouragement of bibliotherapy in classrooms for gifted students is argued.

Key Words: bibliotherapy, gifted and talented students, criteria for bibliotherapy books

Summary

Purpose and significance: There are several different opinions about how to use bibliotherapy technique. Most of them suggest that bibliotherapy must be used only by psychologists and psychological counselors for therapeutic reasons. A new approach of developmental bibliotherapy put forth the idea that bibliotherapy can be used in classrooms by teachers. Because most gifted students are good readers or have high ability in reading, the use of bibliotherapy in the classroom can be very important learning experience for gifted students. It can present an opportunity to understand themselves better, to cope with loneliness and being different from their classmates. Bibliotherapy also can provide opportunities for coping with problems, creating insights about different situations and experiencing purification. In this article, a model for bibliotherapy was proposed that could be used by teachers in the classroom.

¹ Asst., Prof., Istanbul University, HAY Faculty of Education, Istanbul, Turkey; mleana@istanbul.edu.tr
©Türk Üstün Zekâ ve Eğitim Dergisi/Turkish Journal of Giftedness & Education
ISSN 2146-3832, <http://www.tuzed.org>

The model consists of three steps. The first step includes pre-reading activities. Teachers select the kind of bibliotherapy to be used (preventive counseling, problem solving, understanding others) and then find criteria for selecting books. Criteria selection should be made according to gifted students' needs. The second step includes reading process. The purpose of this step is to provide opportunities for the imaginative projection of a subjective state into an object or person, a kind of self-identification and catharsis. This step involves active participation of students. Some general strategies and teacher suggestions are used to in this step. The third step includes after reading activities. This step involves insight and generalization. The main tool of this step is questioning. Students and the teacher discuss the problem in the book and express insights and make generalizations about the problem. The discussion is very important for meeting mental and affective needs of gifted and talented students in the classroom. *Matilda*, a book by Roald Dahl (2007) can be used to provide an example for the application of the bibliotherapy model outlined in this article.

Discussion: Gifted students can gain a deeper understanding from books when they use bibliotherapy compared to regular reading activities. Criteria selection for finding books is an important step in bibliotherapy. Criteria should be selected according to gifted students' needs. The language of the book and its fit to gifted students interest and reading skills are important. Teacher can provide a new perspective when they use bibliotherapy in the classroom. The model proposed in this article can provide an example about how teachers can use bibliotherapy in the classroom.

Conclusions: The use of bibliotherapy with gifted students in the classroom is a new approach for teaching gifted students. Because bibliotherapy is a new approach, research should be carried out to investigate its effects on gifted students.

Giriş

Her insan bir kitaptır ve sen
okumaya yeni başladığım, ve
bitmesini hiç istemediğim bir
kitapsın benim için.

"Kitaplar onu yeni dünyalara götürüyor ve heyecan dolu hayatlar yaşamış şaşkıncı insanlarla tanıştıyordu. Joseph Conrad'la birlikte eski günlerin yelkenlileriyle yolculuğa çıktı. Ernest Hemingway'le Afrika'ya, Rudyard Kipling'le Hindistan'a gitti. Bir İngiliz köyünün küçük odasında otururken, dünyanın dört bir yanında yolculuğa çıktı." (Roald Dahl, *Matilda*)

Bibliyoterapi kelime kökü itibariyle içinde "terapi" kelimesini içermesinden ötürü pek çok uzman tarafından sadece tedavi amaçlı, bireysel ya da grup psikolojik danışmanlık seanslarında kullanılabilecek bir teknik olarak görülmektedir. Nitekim günümüzde bu katı bakış açısı yerini biraz daha esnek bir bakış açısına bırakmaktadır. Böylece Antik Yunan'da ruhsal sorunları olan hastalar için uygulanan, 19. y.y.'ın başlarından itibaren tedavi amacı güden (Davis & Wilson, 1992) ve terim olarak literatürde ilk defa Crothers (1916) tarafından kullanılan bibliyoterapi (akt. Jack ve Ronan, 2008) sürecinin, kullanılma alanları zamanla genişlemiştir;

tıbbın dışında, kütüphanecilik, psikoloji, psikolojik danışmanlık, sosyal hizmet ve son olarak da eğitimin kapsamına dâhil edilmiştir.

Bibliyoterapinin farklı alanlarda kullanılmasının, farklı bibliyoterapi türlerinin doğmasından kaynaklandığı düşünülmektedir (Janaviciene, 2010). Her ne kadar terapötik bir sürece sahip olduğundan daha çok psikolojide kullanılabileceği düşünülse de (Amer, 1999), bibliyoterapinin tarihsel gelişimini inceleyen Jack ve Ronan (2008), bibliyoterapinin eğitime girişinin eğitim psikoloğu olan Zaccaria ve Moses'in (1968) *Facilitating Human Development Through Reading: The Use of Bibliotherapy in Teaching and Counseling* çalışmasıyla olduğunu ifade etmektedir. Daha sonra bu bakış açısını benimseyen başka uzmanlar da bibliyoterapiyi öğrencinin okuma motivasyonunu artırmak (Alden, Lindquist & Lubkeman, 2003), öğrenciye sınıfta bireysel olarak ulaşabilmek (Cook, Earles-Vollrath & Ganz, 2006) ya da genel olarak sınıfta kullanılabilecek bir teknik olarak ele almaya başlamışlardır (Rizza, 1997).

Duyguları, değerleri, bakış açılarını, sabit fikirleri ve maneviyatı etkilemede duyuşsal öğrenmenin önemini doğrulayan bibliyoterapi, öğrencilerin günümüzde karşılaştıkları sorunların sadece kendileri tarafından yaşanmadığını ve yapıcı şekilde çözümlerin üretilebileceğini kanıtlamaktadır. Öğretmenlerin, terapist olmadıklarını unutmadan, sınıfta uygulanan bibliyoterapi uygulamalarının farkındalık ve empati kazandırmayı hedeflediğini vurgulayarak, özellikle okumayı seven öğrencilerle bibliyoterapi etkinlikleri yapmalarının daha sağlıklı bir sınıf ortamı yaratacağı araştırmacı tarafından düşünülmektedir. Özellikle okumaya bağımlı üstün zekâlı ve yetenekli öğrencilerin de bulunduğu sınıflarda, öğrencilerin kendi özelliklerini daha iyi anlayabilmeleri, diğer çocuklar tarafından kabul edilmeleri, farklılıklarıyla baş edebilmeleri gibi konularda kitapların okunması ve içgörü kazandıracak bir şekilde tartışılması, bir kitabın özel ilgi alanlarına göre seçilerek basitçe okunmasından ziyade, çok daha farklı duygusal bir etki yaratacağı düşünülmektedir. Bu bağlamda öğretmenlerin hem üstün zekâlı ve yetenekli öğrencilerinin okuma ile ilgili sergiledikleri özellikleri, hem de bibliyoterapi için kullanılabilecek kitapların ne gibi kriterlere göre belirlenebileceği ve ne tür etkinliklerle tartışılabilecekleri konusunda yönlendirilmeleri gerekmektedir.

Ülkemizde bu konu ile ilgili sınırlı sayıda alanyazın taraması ve bir kaç tane de araştırmaya rastlanmaktadır (Öner, 2007; Bulut, 2010). Bununla birlikte sadece ülkemizde değil, bu konunun daha ayrıntılı çalışıldığı alanyazındaki kaynaklarda da üstün zekâlı ve yetenekli öğrencilerin bulunduğu sınıflardaki bibliyoterapi çalışmaları konusunda yol gösterecek çalışmalara rastlanmamıştır. Bu makalenin amacı, sınıfta kullanılabilecek şekilde bibliyoterapi tekniğinin tanıtılması ve üstün zekâlı ve yetenekli öğrencilerin özelliklerini dikkate alarak seçilecek kitapların belirli kriterlere uygunluğunun belirlenebilmesi konusunda yol gösterici olmaktır. Bu bağlamda, yapılan alanyazın taraması değerlendirilerek, üstün zekâlı ve yetenekli öğrencilerin de bulunduğu sınıflarda bibliyoterapi kullanımına zemin teşkil edecek bir model taslağı sunulmuştur.

Bibliyoterapi Tanımı ve Süreci

Pardeck ve Pardeck (1994) için bibliyoterapi, bireyin kendi yaşadığı sorunla kitaptaki kahramanın özdeşleşmesini sağlayan edebiyatın bir kullanım şeklidir (Akt. Iaquina ve Hipsky, 2006). Ayrıca, edebiyat aracılığıyla sağlıklı bir ruh durumunun oluşturulmasına yardım et-

mektedir (Davis ve Wilson, 1992). Cook, Earles-Vollrath ve Ganz da (2006), bibliyoterapinin, öğrenciye bireysel olarak ulaşılabilecek iyi bir yöntem olduğunu savunmaktadırlar.

McTague'nın (1998), Perry'den (1972) aktardığına göre, bibliyoterapi bireyin duygusal ve sosyal gelişimini desteklemektedir. Aynı şekilde bireylerin diğerlerini ve kendilerini anlamalarını kolaylaştırmaktadır. Olaylara pek çok farklı bakış açılarından bakma imkânı tanıyan bibliyoterapi, baş edilmesi gereken zor durumlarla nasıl sağlıklı bir şekilde baş edilebileceği konusunda bir fikir sağlamaktadır. Cianciola'ya (1965) göre, okunan kitaplar, çocukların yaşamla baş edebilmelerine yardımcı olmaktadır. Daha önce okudukları bir duruma benzer bir durum yaşadıklarında bunu daha derin bir farkındalık düzeyiyle karşıladıklarını savunmaktadır. Bu durumun karakterler sayesinde meydana geldiği belirtilmektedir (Akt. McTague, 1998).

Stamps'e (2003) göre, bibliyoterapi:

- Çocuğun benlik algısının gelişmesine ve özsaygısının artmasına yardımcı olur.
- Öğrencinin kendini ve diğerlerini anlayabilme olasılığını artırır.
- Çocuğun kendini gerçekçi bir şekilde övmesine yardımcı olur.
- Farklı ilgi alanları bulmasını sağlar.
- Duygusal baskılarla başa çıkabilmesine yardım eder.
- Problemlerle baş etmesi gereken sadece kendisinin olmadığı gerçeğini ona gösterir.
- Bir problemi çözebilmek için birden fazla çözümün olduğunu görmesini sağlar.
- Problemi tartışma imkânı tanır.
- Onu zorlayan durumla yüzleşmesini ya da var olan problemi sağlıklı bir şekilde çözmesine yardımcı olur.

Bibliyoterapiyi uygulayacak kişinin gelişigüzel davranmaması gerekmektedir. Bibliyoterapi seanslarının ya da derslerinin önceden ciddi bir hazırlık gerektirdiği unutulmamalıdır. Her ne kadar süreç, okunan kitap aracılığıyla kendiliğinden geliyor gibi görünse de, uygulayıcının kitabı okuduktan sonra, hatırlaması için tekrar gözden geçirmesi, önceden hazırlanmış ve üzerinde düşünülmüş soruların olması gerekmektedir. Bibliyoterapinin basit bir "serbest okuma etkinliği" olmadığı, iyi planlanmış ve belirli adımlara sahip bir sürecin takip edilmesi gerektiği göz ardı edilmemelidir. Planlanmadan, gelişigüzel yapılan bir bibliyoterapi çalışması gerçek amacına ulaşmaktan çok uzak kalacak, basit bir okuma etkinliğine dönüşecektir. Bu nedenle bibliyoterapi ister klinik, ister gelişimsel olarak düzenlensin, mutlaka bir plan dâhilinde ve bir süreci takip edecek şekilde uygulanmalıdır.

Halsted'e (2002) göre, klinik bibliyoterapi sürecinde bireylerin dört farklı düzeyden geçmesi beklenmektedir. Bunlar:

1.Düzyey - Özdeşim Kurma: Bu düzeyde, bireyin kitaptaki kahramanla özdeşim kurması beklenir. Her yaş düzeyindeki bireyin, kitaptaki karakterle özdeşim kurması mümkündür. Çocuklar karakterlerle kendi yaşantılarındaki benzerliklerin farkına kolaylıkla varabilirken, yetişkinler ise daha çok benzer duygulara ve duygusal ihtiyaçlara yönelik özdeşimler kurmaktadır.

2.Düzyey – *Katarsis (Arınma)*: Bu düzeyde, birey kahramanın yaşadığı bir zorluğu ya da karşılaştığı problemle ilgili süreci baştan sonra gözlemler, olayın nasıl sonuçlandığına dikkat eder. Çocuklar bu düzeyde duygularını paylaşıırken, yetişkinlerin verdiği tepki ağlamak ya da gülmek olabilmektedir.

3.Düzyey – *İçgörü*: Birey, karakterin deneyimini kendi deneyimleriyle bağdaştırır. Bu durum kitap okunurken ya da okunduktan sonra da meydana gelebilir. İçgörü düzeyinin önemli bir özelliği, tutum ve davranışların olumlu yönde değişebilmesidir.

4.Düzyey – *Genelleştirme*: Bu durum küçük çocuklar için biraz daha zor olsa da, ilköğretim düzeyindeki öğrencilerin ve yetişkinlerin ulaştığı düzeydir. Bu düzeyde sıklıkla birey kendini başkasının yerine koyabilir ve var olan durum ya da problemin sadece kendisinin yaşamadığını, başkalarının da başına gelebileceğini idrak eder.

Öte yandan gelişimsel bibliyoterapiyi ele aldığımızda, her ne kadar bir uzman tarafından uygulanması gerekmesede, sınıfta uygulama konusunda izlenmesi gereken bazı adımlar vardır. Pardeck (1993) bu adımları şöyle sıralamaktadır:

1. Kazandırmak istenilen beceri, davranış, durum ya da problemin belirlenmesi
2. Buna uygun edebiyat metnini/kitabın seçilmesi
3. Öğrencilerden bunu okuması istenmesi
4. Okumadan sonra tartışmanın gerçekleştirilmesi.

Bu adımlarla birlikte, okuma öncesinde, öğrencilerin ilginç malzeme ve konularla motive edilmesi, öğretmenin gerekli hazırlığı yapması, (Hancock & Pilonieta, 2009) okumanın uygun bir şekilde yapılmasının sağlanması, (bazı durumlarda öğretmen kendisi sınıfa okumayı tercih etmektedir) (Hancock & Pilonieta, 2009) süreçte ise, kitapla ilgili etkinliklerin yapılması, bunlar yapılırken grafik düzenleyicilerinden yararlanılması ve izleme çalışmalarında kitabın tartışılması, kazanılan içgörülerin paylaşılması sağlanmalıdır (Cook, Earles – Vollrath & Ganz, 2006).

Okulda Neden Kullanılmalı?

Gelişimsel bibliyoterapi okulda farklı şekillerde kullanılabilir. Bunlardan bazıları şunlardır: a) öğrencilerin endişe duydukları alanları belirlemek (zorbalık, ergenlik gibi), b) sosyal ya da duygusal sorunları meydana gelmeden önlemek ya da c) ileriki yaşlarda yaşayabilecekleri problemler ya da durumlar konusunda bilgi sunmak (Herbert & Kent, 2000).

Okulda bibliyoterapi kullanımının etkili sonuçlar doğurmasının en önemli nedenlerinden bir tanesi sınıf ve rehber öğretmenlerin öğrencilerinin akademik, sosyal ve duygusal ihtiyaçlarını anlama fırsatı sağlamasıdır (Davis & Wilson, 1992). Bibliyoterapi gibi bir tekniğin okulda kullanılması, öğrencilerin duygusal ve sosyal gelişimlerine destek olmayı da mümkün kılmaktadır. Ayrıca bu tarz bir öğrenme ortamının sağlanması, yapılandırılmış sıradan bir dersen daha kalıcı etkiler doğuracaktır (Herbert & Furner, 1997).

Okulda çeşitli öğrenme problemleri, kronik sağlık problemleri, dikkat problemleri olan öğrencilerin diğer öğrenciler tarafından anlaşılmasını ve kabul görmesini sağlamak adına kullanılabilir olan tekniklerden bir tanesi de bibliyoterapidir. Bu tekniğin kullanılmasıyla

hem sorun yaşayan öğrenci kendini daha rahat ve daha mutlu hisseder, hem de diğer öğrenciler sorun yaşayana karşı daha kabul edici davranır (Pardeck, 1993).

Bruneau ve Protivnak (2012) bibliyoterapinin, rehber öğretmenlerle öğrencilerin sağlıklı bir iletişim kurabilmeleri için kullanılabilecekleri, yaratıcı bir araç olduğunu savunmaktadır. Öğrencilerin, korku, dalga geçilme, düşük benlik algısı gibi sorunlarının doğrudan kendi üzerinden değil de, bir kitap kahramanı aracılığıyla konuşmasının sağlanması onların sorunlarını daha kolay dile getirme konusunda yardımcı olabilmektedir. Stres yaratan durumlarla baş etme, boşanmış ailenin çocuğu olma, evlat edinilme, taşınma, yakın akrabasının ölümü gibi durumlarda bu tekniğin kullanılması öğrencilerin yalnız olmadıklarını hissetmelerini sağlamaktadır.

Davis ve Wilson (1992), bibliyoterapinin okulda karşılaşılabilecek madde bağımlılığı, şiddet, intihar gibi daha ciddi sorunlarla ilgili önleyici rehberlik çalışmalarında kullanılabileceğini savunmaktadır. Ancak bu gibi ağır durumlar tartışılırken, öğrencilerin tutumlarına dikkat edilmeli ve bibliyoterapiyi yöneten kişinin öğrencilerinin bu konuda ciddi sorunlar yaşadığını hissettiği anda mutlaka bir uzmana yönlendirmesi gerekliliği unutulmamalıdır.

Bibliyoterapinin okulda kullanımına çok daha farklı bir açıdan bakan Lutovac ve Kaasila (2011), oldukça güncel bir çalışmada matematik kaygısı yaşayan bir öğretmen adayı ile bir çalışma yürütmüşlerdir. İleride sınıf öğretmeni olacak olan bu bireyin kaygısını, alanla ilgili makaleler okutarak ve tartışarak yenmesini sağlamışlardır. Bu bağlamda bibliyoterapi sadece sorun yaşayan öğrenciler için değil, öğretmen adayları ve öğretmenlik yapanlar için de rahatlıkla uygulanabilecek bir teknik olarak düşünülebilir.

Sınıfta Uygulanırken Yararlanılabilecek Bazı Teknikler

Ouzts ve Brown (2000), bibliyoterapi tekniğinin sınıfta nasıl kullanılabileceği ile ilgili bazı stratejiler geliştirmiştir. Bu stratejiler, öğrencilerin bibliyoterapiden öğrendiklerini gündelik hayata aktarmalarına yardımcı olmakta ve öğrenmeyi daha eğlenceli kılmaktadır. Stratejiler, öğrenciler uzmanlık kazanana kadar tutarlı olarak uygulanmalıdır.

1. **Bilinmeyen Kelimelerin Tanıtımı:** Öğretmen, bibliyoterapi amaçlı kullanacağı kitabı öğrencilere duyurmadan önce kendisi okur ve öğrenciler okumadan önce kitapta kullanılan, öğrencilerin bilmediği bazı kelimeleri seçerek sınıfta önce kelimelerin anlamlarını tartışır. Böylece öğrencilerin okuma hızı ve akıcılığı artacaktır. Bu da okuduğunu anlama düzeylerini artıracaktır.
2. **Kısa Günlükler:** Öğretmen, okunan kitaptan alıntılar yapar ve öğrencilerden bunları bir kağıda not etmelerini ve deneyimleriyle ilişkilendirmelerini ister. Buradaki amaç, öğrencilerin kendi deneyimlerini kitaptaki karakterlerin deneyimleriyle karşılaştırmak ve var olan benzerlik ve farklılıkların fark edilmesini sağlamaktır. Bazı öğrenciler yazı yazmayı sevmedikleri için not defterlerine çok fikir yazmak isteyebilir. Bu durumda, onların görüşlerini sözel olarak almak daha iyi bir çözüm olabilir.
3. **Sosyogramlar:** Öğretmen kitaptaki karakterler arasında yaşanan sorunların bağlantılarını ilişki ağında nasıl gösterebileceklerini öğretir. Böylece sosyogramlar, bireyler arasında var olan problemlerin ilişkilerini nasıl etkilediğini gösterir. Sos-

yal, kültürel ya da etnik bağlamın ilişkileri etkileyebileceği üzerinde durulur. Böylelikle, zihinlerinde canlandıramadıkları ilişki ağlarını görsel olarak oluşturma imkânına sahip olurlar.

4. **Grafik Düzenleyicileri:** Venn şemaları ya da karakter haritaları isimlerini de alan bu stratejide, öğrencilerin benzerlik ve farklılıkları ortaya koymaları sağlanır. Böylelikle okunan metnin daha iyi anlaşılması ve var olan bilgiler değerlendirilerek farklı yargılara varmaları sağlanır. Gerçekler, önceki deneyimler ve sonuçları, alınan kararlar gibi öğelerin değerlendirilmesine imkân tanır.
5. **Neden - Sonuç İlişkileri:** neden sonuç ilişkilerinin saptanması, içgörü kazanmalarını sağlar. Böylelikle, kendi davranışlarını tepkiselden önleyiciye doğru değiştirmeleri sağlanır.

Okulda Uygulanan Bibliyoterapinin Sınıf ve Öğrenciler İçin Faydaları

Goleman'ın (1995) duygusal edebiyat ile ilgili teorisine göre bibliyoterapinin öğrenciler için altı faydası bulunmaktadır:

1. Sınıftaki fiziksel şiddetin azalmasını sağlar.
2. Lakap takmayı azaltır.
3. Öğrencilerin birbirinden şikayetlerini azaltır.
4. İkilemlerle baş etme stratejilerini geliştirir.
5. Akranlara karşı duyarlılığı sağlar.
6. Akranları dinleme alışkanlığını artırır. (Akt. Cook, Earles-Vollrath ve Ganz, 2006)

Bibliyoterapi tekniğinin en önemli yararlarından bir tanesi de öğrencilerin kendi özelliklerini, ilgi alanlarını fark edip zayıf yönleriyle baş edebilmeleri konusunda onları cesaretlendirmesidir. Tüm bunları sağlarken aynı zamanda öğrencilerin okuma becerilerini de geliştirmelerine katkıda bulunmaktadır.

Üstün Zekâlı ve Yetenekli Okuyucuların Özellikleri

Her ne kadar bibliyoterapi zekâ düzeyi gözetmeksizin tüm öğrencilere uygulanabiliyor olsa da, özellikle okumaya *erken başlama, kendiliğinden okumayı sökme, yaşlılarına göre daha akıcı ve daha doğru okuma, yine yaşlılarına göre daha çok okuma, farklı farklı edebiyat türlerinden okumayı sevme* (Hawkins, 1983; Whitehead, 1984; Akarsu 2001, Davaslıgil ve Leana, 2004) gibi özellikler sergileyen *üstün zekâlı ve yetenekli öğrenciler* için uygulanması daha da büyük önem arz etmektedir. Zira Halsted'in de (1990) vurguladığı gibi bir yeteneğin ya da belirli bir konuya yatkınlığın varlığı, o yeteneği/yatkınlığı geliştirmeyi de gerektirmektedir. Üstün zekâlı ve yetenekli okuyucular harflerle ilk tanıştıkları zamanlarda okumayı öğrenmezler, öğrenmek için okumaya başlarlar (Catron & Wingenbach, 2001), bu da muhtemelen onları okuma konusunda harekete geçiren en önemli motivasyon kaynağıdır.

Cramond (2004), "üstün zekâlı ve yetenekli öğrenci" ile "ileri düzey okuyucu/üstün okuyucu" terimlerinin birbiriyle örtüştüğüne işaret etmektedir. Gross'un (1999), Terman (1926) ve Hollingworth'tan (1926, 1942) aktardığına göre pek çok kaynakta, erken yaşta okuma üstün

zekâlı ve yetenekli olmanın en temel ve önemli özelliklerinden biri olarak gösterilmektedir. Tabii ki erken yaşta okumanın, üstünlüğün tek belirtisi olmadığı, bunun yanı sıra üstün zekâlı ve yetenekli olarak tanılanabilmek için başka pek çok özelliğin bulunması gerektiği unutulmamalıdır.

Gelişmiş hafıza, sürekli merak, karmaşık fikirleri algılayabilme yeteneği üstün zekâlı ve yetenekli çocukların yaşlılarına kıyasla 2 yaş ileri düzeyde okuma becerilerine sahip olmalarını sağlamaktadır (Dooley, 1993). Bu özelliklerin yanı sıra Reis, Gubbins ve Richards (2001), üstün zekâlı ve yetenekli okuyucuların doymak bilmez bir okuma isteği, kavrama ve bilmedikleri zor kelimeleri anlamak için farklı ve sayıca çok stratejiye sahip olduklarını belirtmektedir. Reis, Gubbins, Briggs, Schreiber, Richards, Jacobs, Eckert ve Renzulli'nin (2004) üstün zekâlı ve yetenekli okuyucularla yaptıkları bir araştırma bu öğrencilerin daha önce de belirtilen 4 temel özelliğe sahip oldukları belirlenmiştir. Bunlar: 1) Okumaktan keyif almak, 2) Erken yaşta okumayı öğrenmek ve genellikle kendi başına sökmek, 3) Yaşlılarından en az 2 yıl ileri düzeyde okuma becerilerine sahip olmak ve 4) İleri düzey kavrama ve ileri düzey dil becerileri sergilemek.

Sınıftaki üstün zekâlı ve yetenekli okuyucuları belirleyebilmek için; kendi sınıf düzeylerinden daha zor kitapları okumaya istekli olan, sözcük dağarcığında daha zor kelimeleri kullanmayı tercih eden, büyük bir ilgi ve konsantrasyonla okuduğuna bağlanan, okuduklarıyla bambaşka alanları bağdaştıran, farklı yazı türlerini ve yazar tarzlarının farkında olan, okuduklarını yaratıcılıkla bağdaştıran (okuyup düşünme ve tartışma gibi), yaşlılarına göre farklı türlerde kitapları okuyan öğrencilere odaklanılması önerilebilir (Winebrener, 2001).

Üstün Zekâlı ve Yetenekli Öğrencilerle Bibliyoterapi Kullanımı Neden Önemlidir?

Bibliyoterapinin sınıf içerisinde kullanılmasının faydalarının yanı sıra özellikle üstün zekâlı ve yetenekli öğrencilerin de bulunduğu sınıflarda kullanılması büyük önem taşımaktadır. Bu durumun iki farklı açıdan ele alınabileceği düşünülmektedir:

- a) İhtiyaçlarının karşılanması: Üstün zekâlı ve yetenekli öğrencilerin farklı gelişim özellikleri dikkate alındığında onları desteklemek ve gelişmelerini sağlamak gerekmektedir. Bu bağlamda, bir yandan bilişsel özelliklerinin gerektirdiği ihtiyaçlar giderilmeye çalışılırken öte yandan duyuşsal ihtiyaçlar göz ardı edilmemelidir.
 - i. Clark (2002), üstün zekâlı ve yetenekli öğrencileri diğerlerinden farklı kılan bazı bilişsel özellikleri ortaya koymuş ve bunlara dayanarak giderilmesi gereken ihtiyaçlar listesi oluşturmuştur. Bu listeye göre üstün zekâlı ve yetenekli öğrencilerin ihtiyaçları; *çevre ve kültürle ilgili yeni ve zorlayıcı bilgiyle haşır neşir olmak, farklı konular ve ilgi alanı edinmek, geniş bir kelime hazinesine sahip olmak ve yeni kavramlar öğrenmek, öğrenme hızına paralel hızda sürekli yeni fikirlerle karşı karşıya bırakılmak, zihinsel olarak benzer olan yaşlılarıyla ortak ilgileri paylaşabilmek, kendi fikirlerini sözel olarak derinlemesine sunabilmek, fikirlerini yeni fikirlerle birleştirme konusunda esnek davranabilmek, üretici düşünce becerileri geliştirmek, genellemeler üreterek onları test etme imkanı bulmaktır.* Halsted (1990), tüm bu ihtiyaçların ve entelektüel gelişimin, uygun okuma materyali sağlanarak karşılanabileceğini savunmaktadır. Kitap tartışmalarının yapıldığı bibliyoterapi uygulamalarının, kitabın tartışılmadan, sadece okunmasından çok daha faydalı olacağı düşünülmektedir.

- ii. Duygularının farkında oluşları, derin duygular besleyebildikleri (Silverman, 1993) ve aşırı duyarlılık alanlarına sahip oldukları (Piechowski, 1997) göz önünde bulundurularak duyuşsal özelliklerinin doğurduğu ihtiyaçları ele alabilmek için de bibliyoterapi kullanılabilir iyi bir yöntemdir (Hebert & Kent, 2000). Hebert'in (1991), üstün zekâlı ve yetenekli öğrencilerle yaptığı bibliyoterapi çalışmaları dikkat çekmektedir. Bu çalışmalarında özellikle üstün zekâlı ve yetenekli erkek çocukların duygusal-sosyal ihtiyaçlarını (kişilik yönetimi, kendi kendini baskılama, "farklı" olarak etiketlenmiş olmakla baş edebilme, kültürel beklentiler, cinsiyet rolü karmaşaları) karşılamayı hedeflemiştir. Matematik kaygısı, sınav kaygısı (Hebert & Furner, 1997), ergenlikle baş edebilme, gibi bazı konular da bibliyoterapi ile sınıfta rahatlıkla ele alınabilmektedir. Pepperell, Rubel ve Maki (2012), üstün zekâlı ve yetenekli kız çocuklarının sosyal ve akademik gruplarda karşılaştıkları sorunlarla baş edebilmeleri için bibliyoterapinin etkili bir teknik olduğunu savunmaktadır.
- b) Sınıf ortamında kabul görme: Üstün zekâlı ve yetenekli öğrencilerin, buldukları normal sınıf ortamlarında "ötekileştirilmeden" oldukları gibi kabul edilebilmeleri, diğer öğrenciler tarafından daha iyi anlaşılabilmesi ve dışlanmamaları açısından da büyük önem taşımaktadır. Bu amaç aynı zamanda kendilerini tanımalarını ve özelliklerini daha iyi fark edebilmelerine de hizmet etmektedir. Frank ve McBee (2003), Rowling'in (1997) Harry Potter ve Felsefe Taşı kitabını kullanarak yaptıkları bibliyoterapi çalışmasında bunu hedefleyerek önerilerde bulunmuşlardır.

Bibliyoterapi İçin Uygun Kitap Seçerken Nelere Dikkat Edilmelidir?

Uzmanlar her kitabın bibliyoterapi için uygun olmayacağı konusunda hemfikirdir. Kitap belirlerken dikkat edilmesi gereken en önemli noktalardan bir tanesi *konudur*. Çocukların ihtiyaçlarına hitap etmeyen kitaplar onlara bilgi sağlar, ancak kitabı ve oradaki çözüm önerilerini içselleştirmeleri için yeterli olmayabilir. Uygun kitap seçiminde dikkat edilmesi gereken başka bir husus da çocukların *yaşlarına* uygun olmasıdır. Özellikle küçük yaştaki çocuklar için kitaptaki dilin yalın olması ve kitabın içinde resimlere yer verilmesi gerekmektedir. Ayrıca Bruneau, Bubenzer ve McGlothlin (2010) seçilecek olan kitabın dilinin okuyucuyu içine çekecek nitelikte olması gerektiğini de vurgulamaktadır.

Bazı uzmanlar bibliyoterapi için uygun kitap seçerken, özellikle belirli ödüllere layık görülmüş kitaplardan yararlanmaktadır. Ödül almış kitapların, belirli yazım kriterlerini karşıladıkları varsayılmaktadır. Dolayısıyla seçim, bu listelere girmiş olan kitaplar arasından yapılmaktadır (Davis & Wilson, 1992) Gülten Dayıoğlu Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Vakfı, Çocuk Romanı Ödülü, ülkemizde verilen ödüllerden sadece bir kaç tanesidir. Geçmiş yıllarda bu ödülü alan kitaplar incelenebilir ve bibliyoterapi için kullanılabilir uygun kitaplar belirlenebilir.

Uzman ya da öğretmenlerin, bibliyoterapi için kullanılacak kitapları belirlerken aşağıdaki soruları cevaplamaları, sağlıklı kararlar vermelerini sağlayacaktır:

- Hikâye basit, açık, kısa çok tekrar içermeyen ve inandırıcı mıdır?
- Gelişimsel düzeye ve yaş düzeyine uygun bir okuma düzeyine sahip midir?
- Hikayede ihtiyaca uygun duygular ve ilgiler ele alınmış mıdır?

- d) Kültürel farklılıkları, cinsiyet farklılıklarını, “öteki” kavramını, saldırganlığa duyarlılığı vb. gibi konulara değinmekte midir?
- e) Kahramanlar sorunlarla baş etme becerilerini kullanıyorlar ve bunda başarılılar mı? (Iaquinta & Hipsky, 2006)
- f) Kitabın dili esprili mi? Kitapta şaşırtıcı öğeler var mı? (Stamps, 2003)

Üstün zekâlı ve yetenekli öğrenciler için kitap seçimlerinde yukardaki sorulara ek olarak Van Tassel - Baska ve Stambaugh'un (2009) Baskin ve Haris'ten (1980) aktardığına göre aşağıdaki kriterler de mutlaka göz önünde bulundurulmalıdır:

- Üstünler için olan kitaplarda dil, zengin, değişik, titiz, karmaşık ve heyecanlı olmalıdır; çünkü dil, düşüncenin algılanması ve ifadesi için bir araçtır.
- Kitaplar seçilirken, sonlarının açık uçlu olmasına, düşünmek için ilham verici olmasına, zaman sıralamasını yargılayıcı, anlatıcıları değiştiren, karakterlere sıra dışı konuşma örüntüleri yaratan kitapların olması tercih edilmelidir.
- Davranışları yorumlayabilecekleri ve değerlendirebilecekleri kadar karmaşık olmalıdır.
- Problem çözme becerilerini ve üretici düşünmeyi geliştirmelerine yardımcı olmalıdır.
- Kitaplar onları örnek almayı isteyecek karakterler sunmalıdır.
- Kitaplar farklı yazım türlerinde olmalıdır. Çizgi romanlardan hikâyelere, mitlerden gerçek yaşam hikâyelerine, biyografiden şiire ve kurguya kadar geniş bir yelpazesi olmalıdır.

Tüm bunların yanı sıra Halsted'in (2002) belirttiği gibi üstün zekâlı öğrencilerin düşünmeyi, görsel eğitici resimlerin olduğu, olağandışı bağlantılar kurmayı sağlayan, soyutlamalar ve analogiler ve kitaplar arasında bağlantılar ve örüntüler oluşturmaya sevk eden kitaplar okumaları gerekir.

Bibliyoterapi için uygun kitaplar belirlendikten sonra, sınıfta uygulanacak derslerde daha önce değinildiği gibi okuma öncesi, okuma, okuduktan sonra tartışma ve problem çözme etkinliklerine mutlaka yer verilmelidir. Öğrencilerin bu süreçten edindikleri kazanımları birbirleriyle paylaşmaları da sağlanmalıdır (Forgan, 2002).

Her kitabın her öğrencide aynı etkiyi yaratmayacağı da unutulmamalıdır. Bir kitap bazı öğrenciler için yaşadığı bir problemin çözümüyken, başka öğrenciler için sadece önleyicilik rolü üstlenebilir. Bu noktada bibliyoterapiyi yöneten kişinin hassas davranması ve her kitabın tüm sınıfa aynı etkiyi yaratmayabileceğini bilmesi gerekmektedir.

Farklı Bibliyoterapi Konuları

Bibliyoterapi kitaplarını konularına göre sınıflandırmak, hangi amaca hizmet edeceğinin belirlenmesi için faydalıdır. Aynı kitabın, farklı bakış açılarıyla ele alındığında başka bir konu başlığına dâhil edilebileceği unutulmamalıdır.

1.Önleyici Rehberlik. Problemlerle daha karşılaşmadan önce çocukların konuyla ilgili bilgi sahibi olmalarını sağlayan nitelikteki kitaplardır. Ergenlik döneminde yaşanabilecek olası sıkıntıları ele alan kitaplar, ortaokuldan liseye geçişlerde okul değişikliği yaşayacak olan ço-

cuklar için okunabilecek kitaplar, kardeş kıskançlığını engellemek için daha kardeş doğmadan okunup tartışılacak kitaplar bu kategoriye dâhil edilebilir.

2.Problem Çözme. Hayatta karşılaşılan zor durumlarla ilgili problemlerin çözümü için kullanılan bibliyoterapi kitapları en yaygın konu türüdür. Çocukların yaşadıkları fiziksel ve duygusal sorunlar bu konuya dâhil edilebilir. Boşanmış anne babaya sahip çocukların yaşadıkları sorunlar, kronik hastalıkla mücadele eden çocukların yaşadıkları, arkadaşlık ilişkilerinde sorun yaşayanlar, şiddete maruz kalan çocuklar, kayıpla baş etme, korkularla yüzleşme, stres yaratan durumlar gibi konular ele alınabilir.

3.“Ötekini” Anlamak. Bu tarz kitaplar çeşitli sorunlar yaşayan bireylerin kendilerini ve diğerlerinin de onları daha iyi anlayabilmeleri için yazılmış kitaplardır. Öğrenme problemleri, gelişimsel bozukluklar, fiziksel özürler, dikkat sorunları, üstün zekâlı ve yetenekli olmak gibi konuları ele alan bu kitaplar, genellikle farklı olan kişinin ağzından yazılmakta ve farklılığı hakkında diğer çocuk ve yetişkinlerin farkındalık düzeylerini artırmayı amaçlamaktadır (McTague, 1998). Özellikle kaynaştırma öğrencilerinin olduğu sınıflarda diğer çocukların bu tarz kitapları okuması, farklı olan akranlarını daha çok kabul etmelerini ve ona destek olmaya çalışmalarını sağlayacaktır. Özel eğitim kapsamına alınabilecek bu bireyler hakkında yazılmış kitapların bazılarının roman, bazılarının ise eğitici kitap tarzında yazılmış olduğu görülmektedir.

Model Önerisi ve Örnek Uygulama

Alan yazın incelendiğinde bibliyoterapi tekniğinin üstün zekâlı ve yetenekli öğrencilerin de bulunduğu sınıflarda kullanımı ile ilgili bir modelin olmadığı görülmektedir. Mevcut çalışmada önerilen model üç temel adımdan oluşmaktadır. Okuma öncesi, süreç (kitabın okunması) ve okuma sonrası.

- 1) *Okuma öncesinde*, bibliyoterapinin hedeflediği temel konunun belirlenmesi gerekmektedir. Bu ilk aşamada sınıfı rahatsız eden belli bir konunun özellikle seçilmesine neden olabilecek herhangi bir sorun söz konusu değilse, konunun belirlenmesinde öğretmen aktif rol oynamaktadır. Bibliyoterapi konusu belirlendikten sonra, özellikle üstün zekâlı ve yetenekli öğrencilerin özelliklerini destekleyecek ve ihtiyaçlarını karşılayabilecek kriterlerin belirlenmesi ve bu kriterleri karşılayan kitabın seçimi yapılmalıdır.
- 2) *Süreç* kısmında, daha önce de tarif edildiği gibi bibliyoterapi tekniğinin temel süreçleri işlenmekte ve okuyucu, yani öğrenciler aktif durumda olmaktadır. Bu aşamada bir rehber görevini üstlenen öğretmen, Ouzts ve Brown'un (2000) önerdiği stratejileri kullanarak kitabın daha iyi anlaşılmasına yardımcı olabilir. Ancak bu aşamada gerçekleşmesi beklenen kitap kahramanı ile özdeşim kurma ve katarsis adımları ancak öğrencilerin kitaptaki kahramana hissedecekleri yakınlıkla sağlanabilir.
- 3) *Okuma sonrasında* ise, bibliyoterapinin son iki aşaması olan içgörü ve genelleştirmenin gerçekleşmesi beklenir. Kitap okunduktan sonra öğretmenin rehberliğinde yapılacak olan tartışmanın doğru yönde ele alınması ve önceden hazırlanan sorularla tartışmanın yönlendirilmesi bibliyoterapinin nihai amacına ulaşmasına yardımcı olacaktır. Böylelikle sınıftaki tüm öğrencilerle birlikte üstün zekâlı ve yetenekli öğrencilerin de

yukarıda bahsi geçen bilişsel ve duyuşsal ihtiyaçlarının karşılanması sağlanmış olacaktır. (Bkz. Şekil 1.)

Bu model doğrultusunda, önerilen adımlar dikkate alınarak Roald Dahl'ın (2007) Matilda isimli kitabı ilköğretimde okuyan üstün zekâlı ve yetenekli öğrencilerin de bulunduğu sınıflarda bibliyoterapi amaçlı kullanılmak üzere bir uygulama örneği olarak hazırlanmıştır (Tablo 1.)

Matilda (Dahl, 2007), Schroeder - Davis (1992) ve Brydges'in (1992) çalışmalarında üstün zekâlı ve yetenekli öğrencilerle uygulanabilecek bibliyoterapi kitap önerileri arasında bulunmaktadır. Matilda, konusu itibarıyla çeşitli bibliyoterapi konularının tümünün kapsamına girebilecek bir kitaptır. Üstün zekâlı ve yetenekli çocukların yaşayabilecekleri sorunları anlayabilmeleri için önleyici rehberlik için kullanılabilir ya da var olan bir problemini çözümü için uygulanabilir, sınıftaki diğer öğrenciler açısından ise "ötekini" anlamaya yardımcı olur.

Kitabın konusu, kitap okumaya karşı doyulmaz bir iştahı olan üstün zekâlı ve yetenekli bir kızın ev ve okul hayatıyla ilgilidir. Üç yaşına geldiğinde evdeki gazete ve dergileri inceleyerek kendi kendine okumayı öğrenmiştir. Dört yaşında ise köy kütüphanesindeki tüm kitapları bir çırpıda bitirmiştir. Annebabası ise Matilda'nın farklı özelliklerinden habersiz, onun tam bir baş belası olduğunu düşünmektedir. Onlar sadece televizyon izlemek ve diğer insanları aldatarak para kazanmakla meşguldürler. Zamanla bunu farkedenden Matilda, doğaüstü özelliklerini kullanarak onları cezalandırmaya çalışır. Okul yaşamında da ilk başta anlaşılmadığından ötürü okul müdiresiyle sorunlar yaşayan Matilda, daha sonra farklı özelliklerini bastırmaya çalışmadan anlamaya çalışan öğretmenin sayesinde ihtiyaç duyduğu eğitimi görür.

Tablo 1. Üstün Zekâlı ve Yetenekli Öğrencilerin de Bulunduğu Sınıflarda Bibliyoterapi Uygulama Örneği: Matilda

Üstün Zekâlı ve Yetenekli Öğrencilerin de Bulunduğu Sınıflarda Bibliyoterapi Uygulama Örneği: Matilda	
1. Adım: Okuma Öncesi	
Bibliyoterapi Konusu	
<ul style="list-style-type: none"> • Önleyici Rehberlik • Problem Çözme • Ötekini Anlama 	
Üstün Zekâlı ve Yetenekli Öğrencilere Göre Kriter Belirleme	<ul style="list-style-type: none"> * Herhangi bir edebiyat ödülü alıp almadığı * Başka kaynaklarda bibliyoterapi için uygun olarak öneriliyor olması * Üstün okuyucuların okuma özelliklerini karşılıyor olması (yeni fikirler var mı, eleştirel düşünme becerilerini harekete geçiriyor mu, derinlemesine fikir üretme, sorgulama vs.) * Aşırı duyarlık alanlarına uygunluk (zihinsel, hayal gücü, duygusal) * Özdeşim kurabilecek karakterlerin olması * Üstün/yetenekli özellikler taşıyan ana kahramanın olması * Önleyici rehberlik sağlıyor olması * Ötekini anlamayı sağlıyor olması * Kabul görmeyi sağlıyor olması * Problem çözme becerisini geliştiriyor olması * Genelleştirme yapabilmeyi sağlıyor olması * Eğlenceli olması

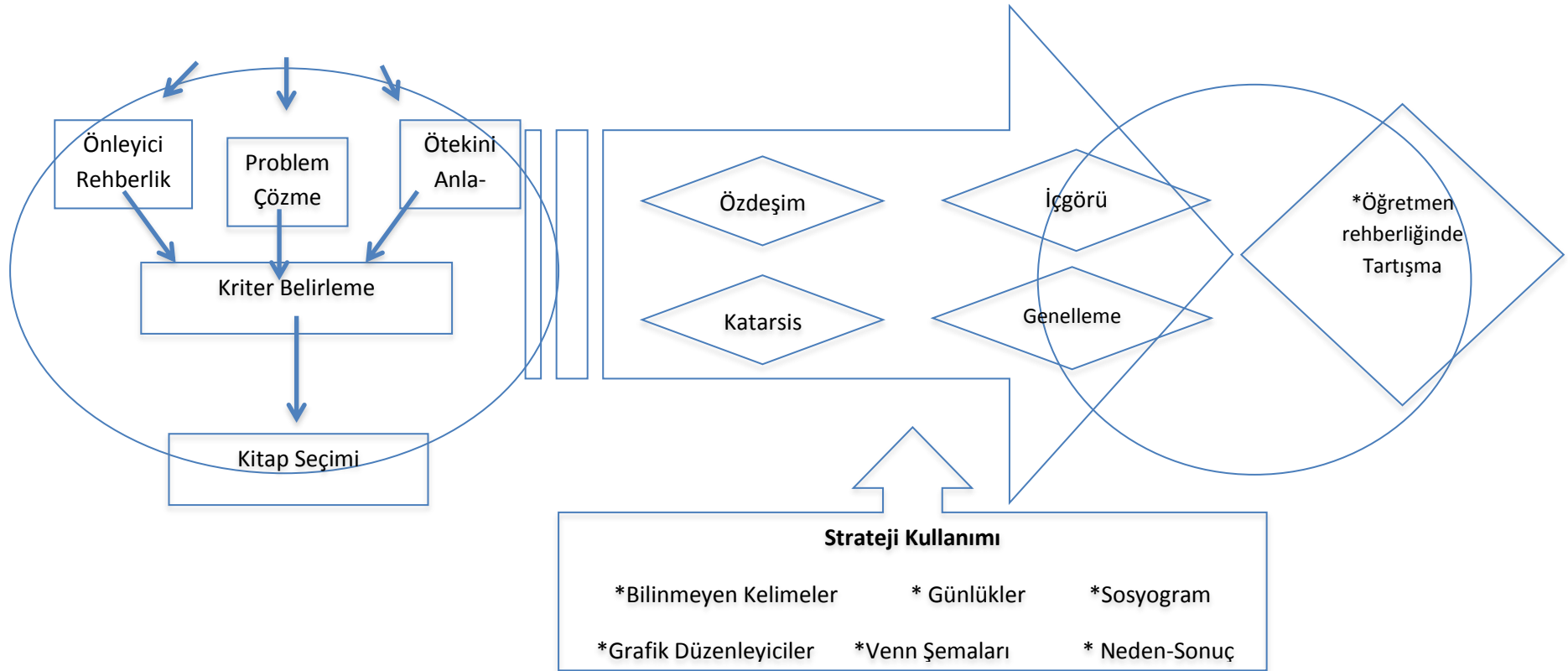
Tablo 1'in devamı.

Kitap Seçimi		Matilda (Dahl, 2007)
2. Adım: Süreç		
Sorulabilecek Sorular		
Özdeşim Kurma	Uygun Stratejilerin Kullanımı	<ol style="list-style-type: none"> 1. Kitabımızdaki ana karakterler kimlerdir? Hangi karaktere daha çok benzediğinizi düşünüyorsunuz? Neden? 2. Matilda'nın kitapta bahsedilen bazı özellikleri var. Bunlardan bazıları 1,5 yaşında konuşmuş olması, 3 yaşında ise gazeteleri okuyabilmesidir. Sizin çevrenizde böyle farklı özellikleri olan birileri var mı? Bu durumun onlarda yarattığı hisler neler olabilir? 3. Siz de Matilda gibi kitaplarla aranızda güçlü bir bağ olduğunu düşünüyor musunuz? Neden? Matilda'nın söylediği gibi "kitaplar size yenedünyaların kapılarını açıyor mu?
Katarsis		<ol style="list-style-type: none"> 1. Matilda'nın ailesinin ona karşı sergilediği tutum nedir? Hiç size karşı böyle davranıldığı oldu mu? Ne hissettiniz? Bu durumla nasıl baş edebildiniz? 2. Bayan Honey, Matilda'nın öğretmeni, ilk başta onun sahip olduğu yetilere inanmakta zorlandı. Ancak daha sonra onu daha iyi tanıdığına, ona yardımcı olabilmek için elinden geleni yaptı. Sizin hayatınızda sizin bazı özelliklerinizin varlığına inanmayan ama sonrasında sizi destekleyen kişiler var mı? Size karşı fikirleri değiştiğinde nasıl hissediyorsunuz? 3. Bayan Trunchbull'un Matilda'ya yaklaşımını nasıl buluyorsunuz? "Bütün çocuklar, yetenekleri ne olursa olsun, kendi yaş grupları içinde kalacaklar. Beş yaşındaki küçük bir eşkiyayı son sınıftaki kızların oğlanların arasına koymam." Fikrine katılıyor musunuz? Neden?
3. Adım: Okuma Sonrası		
İçgörü	Öğretmen rehberliğinde tartışma ihtiyaçlarının karşılanması	<ol style="list-style-type: none"> 4. Sizce Matilda yalnız ve mutsuz hissediyor mu? Başına gelen olaylarla nasıl baş etmeyi başarıyor? 5. Bazen kendinizi yalnız hissettiğiniz ya da kimsenin sizi anlamadığınızı düşündüğünüz oluyor mu? Ne gibi durumlarda? 6. Aileniz size Matilda'nın ailesinin ona davrandığı gibi davranıyor olsaydı ne yapardınız? Ailenizin sizi anladığını ve sizin için en iyisini yapmaya çalıştığını gördüğünüzde nasıl hissediyorsunuz?
Genelleştirme		<ol style="list-style-type: none"> 7. Matilda'nın Bayan Honey ile kurduğu arkadaşlık konusunda ne düşünüyorsunuz? Hiç sizden yaşça daha büyük bir arkadaşınız oldu mu? Sizden daha büyük olmasına rağmen anlaşabilmeyi nasıl açıklıyorsunuz? 8. Siz öğretmen olsaydınız ve Matilda gibi bir öğrenciniz olsaydı ona nasıl yaklaşırdınız? 9. Bu kitapta sizi en çok etkileyen ve "buna benzer bir şeyi bende yaşadım" dedirten kısım hangisidir? Açıklayın.

1. Adım: Okuma Öncesi

2. Adım: Süreç

3. Adım: Okuma Sonrası

Şekil 1. Üstün Zekâlı ve Yetenekli Öğrencilerin de Bulunduğu Sınıflarda Bibliyoterapi Kullanımı Modeli

Tartışma ve Öneriler

Alanyazın incelendiğinde genel kanının bibliyoterapi gibi, kişilerin iç dünyalarına temas etmeyi ve okunan kitabın kahramanı ile özdeşim kurmayı hedefleyen bir tekniğin sınıf içerisinde kullanılamayacağı yönünde olduğu görülmektedir. Ancak, *okul psikologlarının ya da rehber öğretmenlerin bu konuda bilgi sahibi olup olmadıklarını belirlemeyi hedefleyen çalışmalar bu uzmanların bile bu konuda yeteri kadar bilgi sahibi olmadıkları yönündedir*. Bu araştırmalardan bir tanesi, Pehrsson ve McMillen'in (2005) yaptıkları araştırmadır. Araştırmacılar, okullarda çalışan 19 psikolojik danışmanın bibliyoterapinin tarihçesi, altında yatan psikolojik modeller, tanımı, yararları, kitap seçiminde dikkat edilmesi gereken noktalar vb. konularda bilgi sahibi olmadıklarını, ancak bibliyoterapiyle ilgili onlara verilen özel eğitimden sonra bu konularda bilgi sahibi olduklarını belirtmektedir. Aynı şekilde Olsen (2007), 119 lisanslı okul psikoloğuyla yaptığı araştırmada katılımcıların %82'nin bibliyoterapiyi kullandıklarını, ilköğretimde çalışan katılımcıların ise (34 kişi) %91'nin bibliyoterapiyi ilköğretim kademesinde kullandığını saptamıştır. Bu araştırmaların her ikisi de Amerika Birleşik Devletlerinde yapılmıştır, ülkemizde okullarda çalışan psikolojik danışmanların ya da okul psikologlarının bibliyoterapiyle ilgili ne kadar bilgiye sahip oldukları ya da ne kadar uyguladıklarıyla ilgili yapılmış bir araştırmaya rastlanmamıştır. Uçar'ın, (1996) yapmış olduğu araştırmada 12 lise öğrencisinde bibliyoterapinin rehberlik etkinliği olarak kullanılmasının faydalarından bahsedilmektedir. Bu alandaki araştırmaların sayısı artırılmalı ve kitapların verimli bir şekilde ele alınması konusunda başta psikolog ve psikolojik danışmanlar olmak üzere alanla ilgili tüm uzmanların bilgilendirilmesinin faydalı olacağı düşünülmektedir.

Öte yandan bibliyoterapi tekniğinin nasıl ele alınacağı ve uyulması gereken sınırların belirlendiği takdirde sınıfa da taşınabileceğini savunan uzmanların sayısı da gün geçtikçe artmaktadır (Davis & Wilson 1992; Herbert & Furner, 1997). Sınıfta bibliyoterapinin kullanılabilirliğini destekleyen araştırmacılar, nasıl kullanılabilirliğine ilişkin *tekniklerden* bahseden çalışmalar yapmışlardır (Ouzts & Brown 2000). Iaquina ve Hipsky (2006), çalışmalarında ikinci kademe öğretmenlerinin bibliyoterapiye uygun kitap seçerken dikkat etmeleri gereken kriterlerden bahsetmiş ve bir bibliyoterapi dersini örneklerken Forgan'ın (2002) önerdiği, *okuma öncesi, okurken rehberlik etmek, okuduktan sonra tartışma ve problem çözme/pekiştirme* etkinliklerini içermesi gerektiğini vurgulamıştır.

Sınıfta bibliyoterapi uygulamalarının uygulanması üstün zekâli/yetenekli ve iyi okuyucular olan öğrenciler için büyük önem taşımaktadır. Üstün zekâli ve yetenekli öğrencilerle yapılan bibliyoterapi çalışmaları incelendiğinde, üstün zekâli ve yetenekli öğrencilerin konu edildiği kitapları araştıran araştırmalar dikkat çekmektedir. Schroeder - Davis'in (1992) yaptığı çalışmada, üstün zekâli ve yetenekli öğrencilerin kendilerine benzer özellikteki yaşlılarıyla özdeşim kurabilmeleri adına okuyabilecekleri kitaplar incelenmiş ve bu kategoride ele alınabilecek 82 roman belirlenmiştir. Benzer şekilde Brydges de (1992) ana kahramanı üstün zekâli ve yetenekli 27 adet bireyin olduğu romanı incelemiş ve a) ana karakterin doğuştan sahip olduğu bir özelliği olarak ele alınan üstünlük kavramı, b) karakterlerin geldiği konumların sebebinin üstünlük olduğu kitaplar, c) üstünlüğün, kitabın temel konusu olmamakla beraber, üstün zekâli ve yetenekli bireylerin bu özelliğinin bir çatışma yarattığı kitaplar, d) üstün zekâli ve yetenekli olarak tanılanmayan bireylerle ilgili kitaplar, e) üstünlüğün abartıldığı ve

esprili bir şekilde ele alındığı kitaplar ve f) doğrudan üstünlüğe yoğunlaşan kitaplar gibi değişkenlere göre sınıflandırmıştır. Ülkemizde ne yazık ki bibliyoterapi kapsamında öğrencilere okutulabilecek kitapların belirlenmesine yönelik bir araştırma bulunmamaktadır. Zengin Türk edebiyat eserlerinden bu anlamda faydalanması gerekmektedir.

Gelişmekte olan gelişimsel bibliyoterapi alanının deneysel çalışmalarla desteklenmesi gerektiğini savunan Schlichter ve Burke (1994) çalışmalarında, üstün zekâlı ve yetenekli öğrenciler için kitap seçiminden bahsetmiş ve bu kitapları kullanarak uygulama yapma konusunda yol gösterecek örnek sorulara yer vermişlerdir. Ele aldıkları kitapların üstün zekâlı ve yetenekli öğrencilerin duygusal ve sosyal gelişimini destekleme amacıyla kullanılabileceğini de vurgulamışlardır. Benzer bir bakış açısına sahip olan başka bir çalışma da Hebert ve Kent'in (2000) çalışmalarıdır. Yetişkin edebiyatının ergen üstünler üzerindeki duygusal etkileri inceleyen Hebert ve Kent, Mosquito Test (Kent, 1994) kitabının gelişimsel bibliyoterapi sürecindeki kullanımından bahsetmekte ve üstün zekâlı ve yetenekli ergenlerin arkadaşlık ilişkileriyle ilgili bibliyoterapi amaçlı okuyabilecekleri kitaplar önermektedir.

Üstün zekâlı ve yetenekli öğrencilerle bibliyoterapinin uygulanması konusunda pek çok farklı çalışma yapmış olan Hebert'in (1991) bir başka araştırması da ergenlik dönemindeki üstün zekâlı ve yetenekli erkeklerde başta cinsiyet ve zekâ düzeylerinden kaynaklı duygusal sorunlarla baş edebilmeleri konusunda bibliyoterapinin kullanımınıdır. Vaka örnekleri üzerine yapmış olduğu bu çalışmada kültürel beklentiler, benlik imajının yönetimi, bireyin kendine yaptığı iç baskı, etiketlenmiş olmanın doğurduğu travma konularına bibliyoterapi kullanılarak rehberlik edilmesidir. Hebert bu konuda yapmış olduğu tüm çalışmalarda (Hebert, 1991; Hebert & Furner, 1997; Hebert & Kent, 2000) bibliyoterapinin üstün zekâlı ve yetenekli öğrencilere rehberlik edebileceği bir teknik olduğu görüşünü savunmaktadır. Tek tek kitapların incelenmesi ve belirlenen uygunluk kriterlerine göre sadece üstün zekâlı ve yetenekli öğrencilere değil tüm öğrencilere yönelik bibliyoterapi listelerinin oluşturulması öğrencilerin gelişimlerini olumlu yönde desteklemek adına önemli bir adım olacaktır.

Alanyazın incelendiğinde bibliyoterapinin sınıf içerisinde kullanımı ve üstün zekâlı ve yetenekli öğrencilerle yapılan uygulamalara rastlanmasına karşın Türkiye'de bu konuda yapılan araştırmaların sayısı neredeyse yok denecek kadar azdır. Öner (2007) yapmış olduğu derlemede bibliyoterapinin genel tarihsel gelişimi, kullanım alanlarını, sürecini, sınıf öğretmenlerinin ve psikolojik danışmanların nasıl uygulayabileceği konusunda alanyazın taramasına yer vermiş ve öykülerin insanların hayatlarındaki yerinden bahsetmiştir. Benzer bir çalışma yayınlayan Bulut (2010), bibliyoterapi yönteminin okullarda psikolojik danışmanlar ve öğretmenler tarafından kullanılmasından bahsetmiş ve bibliyoterapi uygulamalarının yararlarını ve sınırlıklarını ele almıştır. Her iki çalışmanın kaynakçası incelendiğinde, her iki yazarın da sadece kendilerine ait önceki çalışmalarına atıf yaptıkları, bunun dışında yer verilen tüm kaynakların yabancı alanyazından alındığı, Türkçe başka bir kaynağın olmadığı görülmektedir. *Dolayısıyla Türkiye'de bibliyoterapi uygulamalarına yer veren çalışmaların sayısının az olmasıyla birlikte, belirli kriterlere göre bibliyoterapi kitaplarının belirlendiği ve üstün zekâlı ve yetenekli öğrenci gruplarına sınıf içerisinde uygulanmasının sağlandığı herhangi bir çalışma bulunmamaktadır.* Bunun yanı sıra yabancı alanyazın incelendiğinde bibliyoterapi uygulamalarına sınıfta yer veren ve bunu özellikle de üstün zekâlı ve yetenekli öğrenci gruplarıyla yapan, bire bir kitap

önerileri ve kitapların nasıl ele alınabileceğine değinen araştırma sayılarının da oldukça sınırlı olduğu fark edilmektedir. Mevcut araştırmada önerilen model ve uygulama örneği ile öğretmenlerin, özellikle üstün zekâlı ve yetenekli öğrencilerin de bulunduğu sınıflarda pek çok alandaki farklı ihtiyaçlarını gidermek amacıyla bibliyoterapiyi kullanacakları ümit edilmektedir. Ancak bu çalışmada taslak olarak ortaya konan modelin öğrenci gruplarıyla denenmesi ve uygulamaların yapılarak zenginleştirilmesi gerekmektedir.

İleri Araştırmalara Yönelik Öneriler

1. Bibliyoterapi tekniğinin sadece terapötik ortamda, psikolog ve psikolojik danışmanlar tarafından kullanılabilmesi görüşünün değişebilmesi için sınıf içerisinde uygulamaya yönelik gelişimsel bibliyoterapi çalışmaları yapılabilir.
2. Öğretmenlerin öğrencilerine sınıf ortamında bibliyoterapi uygulayabilmeleri konusunda eğitimlerinin nasıl olması gerektiği araştırılabilir.
3. Bibliyoterapinin sınıfta nasıl kullanılabilmesine yönelik uygulama araştırmaları çeşitlendirilebilir.
4. Sınıfta bibliyoterapi amaçlı kullanılacak kitapların belirlenmesi için uygunluk kriterleri araştırılabilir.
5. Üstün zekâlı ve yetenekli öğrencilerin okuma ile ilgili özellikleri dikkate alınarak, buldukları sınıflarda okutulabilecek kitap listelerinin oluşturulması konusunda araştırmalar yapılabilir.
6. Farklı temalara yönelik bilgilendirme, baş etme stratejileri, benlik saygısını destekleme gibi konuların bibliyoterapi tekniği ile üstün zekâlı ve yetenekli öğrencilerin de bulunduğu sınıf ortamlarında nasıl uygulanabileceği konusunda yapılandırılmış etkinlik örneklerinin bulunduğu uygulamalar yapılabilir.
7. Üstün zekâlı ve yetenekli öğrencilerin kitap seçme kriterleri incelenebilir.
8. Ortaya konan model taslağı uygulanarak sınanabilir.

Kaynaklar

- Akarsu, F. (2001). *Üstün yetenekli çocuklar, aileleri ve sorunları*. Ankara: Eduser Yayınları.
- Alden, K., Lindquist, J. M., & Lubkeman, C. A. (2003). *Using literature to increase reading motivation*. (ERIC Document Reproduction Service No. 481442)
- Amer, K. (1999). Bibliotherapy: Using fiction to help children in two populations discuss feelings. *Pediatric Nursing*, 25 (1), 91-95.
- Bulut, S. (2010). Bibliyoterapi yönteminin okullarda psikolojik danışmanlar ve öğretmenler tarafından kullanılması. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 34(9).
- Brydges, B. (1992). *The portrayal of gifted children in children's books*. (ERIC Document Reproduction Service No. 371539)
- Bruneau, L., & Protivnak, J. J. (2012). Adding to the toolbox: Using creative interventions with high school students. *Journal of School Counseling*, 10(9). Retrieved from <http://jsc.montana.edu/articles/v10n9.pdf>
- Bruneau, L., Bubbenzer, D. L., & McGlothlin, J. M. (2010). Revisioning the self: A phenomenological investigation into self-help reading. *The Journal of Humanistic Counseling, Education and Development*, 49, 217-230.
- Catron, R., & Wingenbach, N. (2001). Developing the potential of the gifted reader. *Theory into Practice*, 25(2), 134-140.

- Clark, B. (2002). *Growing up gifted* (6th ed.). USA: New Jersey, Merrill Prentice Hall Press.
- Cook, K. E., Earles-Vollrath, T., & Ganz, J.B. (2006). Bibliotherapy. *Intervention in School and Clinic*, 47(2), 91-100.
- Cramond, B. (2004). Reading instruction for the gifted. *Illinois Reading Council Journal*, 32(4), 31-36.
- Davaslıgil, U. ve Leana, M. Z. (2004). Üstün zekâlıların eğitimi projesi. A. Kulaksızoğlu, A. E. Bilgili ve M. R. Şirin (Ed.). *I. Türkiye Üstün Yetenekli Çocuklar Kongresi Bildiriler Kitabı* (ss. 85–100). İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları
- Dahl, R. (2007). *Matilda*. İstanbul: Can Yayınevi.
- Davis, K., & Wilson, T. L. (1992). *Bibliotherapy and children's award – winning books*. (ERIC Document Reproduction Service No. 354470)
- Dooley, C. (1993). The challenge: Meeting the needs of gifted readers. *The Reading Teacher*, 46(7), 546-551.
- Forgan, J. W. (2002). Using bibliotherapy to teach problem-solving. *Intervention in School and Clinic*, 38 (2), 75-82.
- Frank, A. J., & McBee, M. T. (2003). The use of Harry Potter and the aorcercer's atone to discuss identity development with gifted adolescents. *The Journal of Secondary Gifted Education*, 15(1), 33-38.
- Gross, M. (1999). Submission to the senate employment, workplace relations, small business and education references committee from The Gifted Education Research, Resource and Information Centre (GERRIC). Retrieved August 29, 2006, from:http://www.aph.gov.au/senate/Committee/eet_ctte/completed_inquiries/1999-02/gifted/submissions/sub215.doc
- Halsted, J. W. (1990). *Guiding the gifted reader*. (ERIC Document Reproduction Service No. E481)
- Halsted, J. W. (2002). *Some of my best friends are books: Guiding gifted readers from preschool to high school*. Scottsdale, AZ: Great Potential Press.
- Hawkins, S. (1983). Reading interests of gifted children. *Reading Horizons*, 24(1), 18-22.
- Hebert, T. P. (1991). Meeting the affective needs of bright boys through bibliotherapy. *Roeper Riview*, 13(4), 207 – 212.
- Herbert, T. P., & Furner, J. M. (1997). Helping high ability students overcome math anxiety through bibliotherapy. *Journal of Secondary Gifted Education*, 8, 164-179.
- Herbert, T. P., & Kent, R. (2000) Nurturing social and emotional development in gifted teenagers through young adult literature. *Roeper Review*, 22(3), 167-171.
- Hancock, S. D., & Pilonieta, P. (2009). Visiting day: creating bridges through bibliotherapy and children's literature. *Literatures of the Diaspora*, 8(57), 39-52.
- Iaquinta, A., & Hipsky, S. (2006). Practical bibliotherapy strategies for the inclusive elementary classroom. *Early Childhood Education Journal*, 34(3), 209-213.
- Jack, S. J., & Ronan, K. R. (2008). Bibliotherapy: practice and research. *School Psychology International*, 29(2), 161 - 182.
- Janaviciene, D. (2010). Bibliotherapy process and type analysis: Review of possibilities to use it in the library. *TILTAI*, 4, 19-35.
- Kent, R. (1994). *The mosquito test*. Bar Harbor, ME: Windswept House.
- Lutovac, S., & Kaasila, R. (2011). Beginning a pre-service teacher's mathematical identity work through narrative rehabilitation and bibliotherapy. *Teaching in Higher Education*, 16(2), 225-236.

- McTague, K. (1998). *Children's literature bibliotherapy and learning problems*. (ERIC Document Reproduction Service No. 424560)
- Olsen, M. A. (2007). *Bibliotherapy: School psychologists' report of use and efficacy*. Unpublished Master Thesis, Department of Counseling Psychology and Special Education, Brigham Young University.
- Ouzts, D.T., & Brown, K. L. (2000). *Practical applications for the classroom teacher: A bibliotherapeutic approach*. (ERIC Document Reproduction Service No. 447482)
- Öner, U. (2007). Bibliyoterapi. *Çankaya Üniversitesi Fen- Edebiyat Fakültesi Journal of Arts and Sciences*, 7(1), 133 - 150.
- Pardeck, J. T. (1993). Literature and adoptive children with disabilities. *Early Child Development and Care*, 91, 33-39.
- Pehrsson, D., & McMillen, P. (2005). A bibliotherapy evaluation tool: Grounding counselors in the therapeutic use of literature. *The Arts in Psychotherapy*, 32, 47-59.
- Pepperell, J. L., Rubel, D. J. & Maki, L. A. (2012). Conceptualizing gifted adolescent girls using the bicultural skills model: Implications for school counselors. *Journal of School Counseling*, 10(10). Retrieved from <http://www.jsc.montana.edu/articles/v10n10.pdf>
- Piechowski, M. M. (1997). Emotional giftedness: The measure of intrapersonal intelligence. N. Colangelo & G. Davis (Eds.), *Handbook of gifted education* (pp. 366-381). Nedham Heights, MA: Allyn & Bacon.
- Reis, S. M., Grubbins, E. J., & Richards, S. (2001). Gifted readers: What do we know and what should we be doing? NRC/GT: University of Connecticut. Retrieved June 21, 2007, from: <http://72.14.253.104/search?q=cache:yPjN1iQkeRIJ:www.sp.uconn.edu/~nrcgt/pdf/nagcread.pdf+susannah+richards+2001&hl=en&ct=clnk&cd=1&gl=nz>
- Reis, S., Gubbins, E., Briggs, C., Schreiber, F., Richards, S., Jacobs, J., Eckert, R., & Renzulli, J. (2004). Reading instruction for talented readers: Case studies documenting few opportunities for continuous progress. *The Gifted Child Quarterly*, 48(4), 315-338.
- Rizza, M. (1997). A parent's guide to helping children: Using bibliotherapy at home. *The National Research Center on the Gifted and Talented 1997, Winter Newsletter*.
- Rowling, J. K. (1997). *Harry Potter and the sorcerer's stone*. New York: Scholastic Publishing.
- Schlichter, C. L., & Burke, M. (1994). Using books to nurture the social and emotional development of gifted students. *Roeper Review*, 16(4), 280-283.
- Schroeder-Davis, S. (1992). *The gifted child in contemporary fiction: An annotated bibliography*. (ERIC Document Reproduction Service No. 367089)
- Silverman, L. K. (1993). *Counseling the gifted and talented*. Denver, CO: Love Publishing.
- Stamps, L. S. (2003). Bibliotherapy: How books can help students cope with concerns and conflicts. *The Delta Kappa Gamma Bulletin*, Fall, 25-29.
- Uçar, Ö. (1996). *Orta öğretim rehberlik hizmetlerinde edebiyat eserlerinden yararlanma*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- VanTassel-Baska, J., & Stambaugh, T. (2009). *Üstün zekâlı ve yetenekliler öğrenciler için kapsamlı eğitim programı*. İstanbul: Bilimsel Açılım Yayınları.
- Whitehead, R. J. (1984). *A guide to selecting books for children*. Metuhen, NJ: Scarecrow Publishing.
- Winebrenner, S. (2001). *Teaching the gifted kids in the regular classroom*. New York: Free Spirit Publishing.